

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ВИЩОЇ ОСВІТИ

АРТЕМОВ ВОЛОДИМИР ЮРІЙОВИЧ

УДК 378.013.77=17

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ
ДЕОНТОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ ІЗ ОРГАНІЗАЦІЇ
ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

КИЇВ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті інформаційно-діагностичних систем Національного авіаційного університету, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор
МАНЬКО ВОЛОДИМИР МИКОЛАЙОВИЧ,
Національна академія Служби безпеки України,
головний науковий співробітник Науково-
організаційного центру.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
БУЛДА АНАТОЛІЙ АНДРІЙОВИЧ,
Національний педагогічний університет імені
М.П. Драгоманова, завідувач кафедри теорії і
методики викладання соціально-гуманітарних
дисциплін;

доктор педагогічних наук, професор
СТЕШЕНКО ВОЛОДИМИР ВАСИЛЬОВИЧ,
Донбаський державний педагогічний університет,
завідувач кафедри педагогіки і методики
технологічної підготовки;

доктор педагогічних наук, доцент
СКИБА ЮРІЙ АНДРІЙОВИЧ,
Інститут вищої освіти Національної академії
педагогічних наук України,
головний науковий співробітник відділу
інтеграції вищої освіти і науки.

Захист відбудеться «18» листопада 2015 р. об 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.456.02 в Інституті вищої освіти Національної академії педагогічних наук України за адресою: 01014, м. Київ, вул. Бастіонна, 9, 9-й поверх, зала засідань.

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України (01014, м. Київ, вул. Бастіонна, 9)

Автореферат розіслано «16» жовтня 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г.П. Чорнойван

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Інформатизація суспільства, формування інформаційного простору, розвиток і поширення інформаційно-комунікаційних технологій, перетворення інформації в самостійний не лише економічний, а й політичний і військовий ресурс висувають особливі вимоги до фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом. Адже саме організація ефективного захисту інформації в сучасному світі здатна протистояти тероризму, загрозам порушення прав і свобод особистості, бути запорукою безпеки й стабільності держави, суспільства та бізнесу. Крім збільшення обсягу й поглиблення професійних знань, сьогодні фахівець із організації захисту інформації з обмеженим доступом повинен мати нестандартне мислення, широкий спектр міждисциплінарних знань уміти використовувати творчий підхід до розв'язання організаційно-правових і технічних проблем. Ще більш важливого значення набувають особистісні якості фахівця, що забезпечують його здатність протистояти можливим спокусам і загрозам, які з'являються із зовнішнього середовища або внаслідок відсутності у фахівця необхідних психофізіологічних і моральних якостей.

Інтеграція України до Європейського простору вищої освіти потребує приведення у відповідність із його вимогами змісту вітчизняної професійної освіти на компетентнісній основі. Тому компетентність майбутніх фахівців визначено пріоритетним напрямом української освіти в новому Законі України «Про вищу освіту» (2014). При цьому особливе місце в процесі професійної підготовки фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом посідає деонтологічна складова. У наш час деонтологія сприяє формуванню таких базових понять, як «громадянський і професійний обов'язок», «справедливість», «свобода», «право», «патріотизм», «честь і мораль», «порядність» й «сумління». Це неминуче приводить до появи в освітньому просторі феномену деонтологічної компетентності.

Особливості професійної підготовки фахівців із такими якостями з урахуванням феномену деонтологічної компетентності зумовлюють необхідність дослідження в такій специфічній освітній галузі, якою є система підготовки фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом.

Проблемі захисту інформації з обмеженим доступом та підготовки фахівців у цій галузі приділяється в наш час значна увага. Зарубіжні соціологи, політологи й педагоги активно досліджують питання інформаційного протиборства, інформаційної безпеки та сертифікації фахівців для роботи в галузі захисту інформації. Найбільш відомі праці Д. Альбертса, А. Гейна, Р. Гуревича, А. Шафранські, Р. Шульца, де розглядаються різні аспекти захисту національних інтересів в умовах становлення єдиного інформаційного простору.

Окремі аспекти підготовки компетентних фахівців в Україні досліджували вітчизняні науковці В. Андрущенко, В. Баранівський, Л. Березівська, І. Бех, Н. Бібік, А. Булда, І. Волощук, Н. Дем'яненко, Н. Журавська, І. Зарубінська, І. Зязюн, С. Калашнікова, Г. Козлакова, А. Кузьмінський, Т. Левченко, В. Луговий, Е. Лузік, В. Майборода, В. Манько, Н. Ничкало, О. Овчарук, С. Сисоєва, Ю. Скиба, В. Стешенко, Л. Хоружа, В. Ягупов, О. Ярошенко та інші.

Професійна компетентність фахівця із захисту інформації з обмеженим доступом також була об'єктом педагогічних досліджень, зокрема в роботах А. Гуза, І. Касперського, Н. Литвиненко, С. Мамченка, А. Марущака, В. Сідака, О. Хмельницького, В. Хорошка та ін.

Проте, незважаючи на вказані дослідження, їх глибина й масштаби не відповідають значущості проблеми формування професійної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом. Тому виникають певні перешкоди на шляху ефективного забезпечення такого рівня професійної і, в першу чергу, деонтологічної підготовки фахівців, який відповідав би вимогам сьогодення і досяжного майбутнього.

У результаті цього виникли певні суперечності, зокрема:

– між високими вимогами суспільства до професійно важливих якостей особистості фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом, від яких залежить свобода, життя і здоров'я громадян, безпека держави і суспільства, та їх недостатньою особистою відповідальністю й професійною готовністю до належної поведінки в складних умовах сьогодення;

– між зростаючими потребами в розвитку деонтологічних знань і умінь як фактора успішності професійної діяльності, кар'єрного зростання фахівців із захисту організації інформації і труднощами в задоволенні цих потреб у рамках існуючого організаційно-методичного забезпечення підготовки зазначених фахівців у вищих навчальних закладах;

– між декларуванням суспільством ідеалів особистісного розвитку й саморозвитку тих, хто навчається, та переважанням суб'єкт-об'єктного підходу у навчанні фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом.

Соціально-політична і педагогічна значущість проблеми формування деонтологічної компетентності фахівця із організації захисту інформації з обмеженим доступом, її недостатня наукова розробленість у педагогічній теорії і практиці та виявлені суперечності зумовили вибір теми дисертаційного дослідження ***«Теоретичні та методичні основи формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту з обмеженим доступом»***.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження проводилося в межах держбюджетної теми «Технологія створення, експлуатації та експертизи комплексних систем захисту

інформації (№ 874 – ДБ13); науково-дослідної роботи «Безпека», яка виконувалася відповідно до постанови Кабінету міністрів України № 01086 від 25 грудня 2007 р.; комплексної Програми наукових досліджень у сфері захисту інформації з обмеженим доступом на 2008 – 2018 рр. (реєстраційний № 29/ф-4/676 від 27 листопада 2008 р.), на виконання Орієнтовної тематики перспективних наукових досліджень Національної академії СБ України.

Тема дисертаційної роботи затверджена Вченою радою Національної академії Служби безпеки України (протокол від 29 жовтня 2009 р. № 4).

Мета і завдання дослідження. *Мета дослідження* полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних основ та експериментальній перевірці ефективності організаційно-методичної системи формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом.

Виходячи із сутності проблеми та мети поставлено такі *завдання дослідження*:

- проаналізувати джерельну базу щодо заявленої теми, визначити питання, що потребують дослідження;

- конкретизувати понятійно-термінологічну базу, яка характеризує досліджувану сферу: «деонтологічна компетентність фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом», «організація захисту інформації з обмеженим доступом», запропонувати педагогічні тлумачення базових термінів постнекласичної онтології й синергетики;

- розробити методологію дослідження проблеми формування деонтологічної компетентності фахівців;

- сформувати концептуальні основи та виявити тенденції формування деонтологічної компетентності;

- розкрити теоретичні основи (мету, завдання, наукові підходи, принципи та зміст) формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом;

- охарактеризувати структуру, педагогічні умови й діяльнісно-синергетичну модель формування деонтологічної компетентності фахівців з організації захисту інформації з обмеженим доступом;

- визначити критерії, показники й рівні сформованості деонтологічної компетентності;

- здійснити експериментальну перевірку ефективності організаційно-методичної системи формування деонтологічної компетентності;

- висвітлити специфічні особливості дидактичного забезпечення та впровадити в освітній процес вищих навчальних закладів організаційно-методичне забезпечення ефективною підготовки фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом.

Об'єкт дослідження – формування професійної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом у системі вищої освіти.

Предмет дослідження – теоретико-методичні основи формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом.

Методи дослідження. У процесі роботи над дисертацією використані як загальнонаукові, так і прикладні методи наукового пізнання, зокрема:

– *структурно-системний аналіз* – для визначення об'єкта і предмета дослідження, вивчення філософської, педагогічної, психологічної наукової літератури, нормативно-правових документів у сфері організації захисту інформації з обмеженим доступом;

– *термінологічний аналіз* – для визначення основних базових понять дослідження;

– *синтез, порівняння, узагальнення, контент-аналіз* – на стадії вивчення педагогічної, філософської і юридичної літератури, енциклопедій, словників, авторефератів, дисертацій, Інтернет-ресурсів;

– *моделювання* – для розробки і представлення моделі формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом;

– *педагогічне спостереження й аналіз його результатів, бесіди із студентами, викладачами і експертами, анкетування, інтерв'ювання* – для виявлення особливостей формування деонтологічної компетентності у фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом;

– *педагогічний експеримент* – для визначення якісних і кількісних показників на кожному етапі дослідження, виявлення належного рівня деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації;

– *математичні (ранжування, шкалювання), статистичні (застосування кореляційного й факторного аналізу, t-критерію Стьюдента)* методи – для опрацювання отриманих експериментальних даних та обчислення статистичних показників з метою перевірки ефективності впровадження організаційно-методичної системи формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом, обробки кількісних результатів педагогічного експерименту.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що в дисертації *вперше*:

– обґрунтовано концептуальні основи формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом, до яких віднесено використання компетентнісного, діяльнісного, аксіологічного, особистісно-орієнтованого, онтологічного, синергетичного підходів та принципів професійної спрямованості, доказовості, прогностичності, системності, інноваційності, партнерства, інтерактивності, оптимізації освітнього процесу;

– розкрито теоретичні засади формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим

доступом, які базуються на синтезі онтологічного й синергетичного підходів і забезпечують варіабельність застосування методів та засобів проектування цілісного освітнього процесу;

– розроблено й експериментально підтверджено організаційно-методичну систему формування деонтологічної компетентності фахівців, спрямовану на формування компетентного фахівця, здатного ефективно взаємодіяти в процесі професійної діяльності, що включає цільовий, теоретичний, змістовно-процесуальний і результативно-коригуючий блоки;

– визначено критерії (ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційно-технологічний, рефлексивний, особистісний); показники (сформованість цінностей, смислів і мотивів для опанування й реалізації фахівцями професійної діяльності, що базується на принципах деонтології; знання норм і правил професійної діяльності, коректної поведінки у професійній реалізації; вміння, навички і здібності, які характеризують деонтологічну компетентність студента; здатність оцінювати й коригувати процес міжособистісної професійної взаємодії; наявність якостей і характеристик студента, що впливають на успішну професійну діяльність) та рівні (критичний, достатній, високий) сформованості деонтологічної компетентності;

удосконалено:

– понятійно-термінологічну базу дослідження, зокрема конкретизовано поняття «деонтологічна компетентність фахівця із організації захисту інформації з обмеженим доступом», «організація захисту інформації з обмеженим доступом»; запропоновано тлумачення базових термінів постнекласичної онтології й синергетики, що суттєво збагатило змістове наповнення;

– діяльнісно-синергетичну модель формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом на засадах самовдосконалення, самоорганізації й семи етапів діяльності;

– методологію дослідження проблем формування деонтологічної компетентності фахівців, яка базується на ідеях, по-перше, постнекласичної онтології, що має максимально повно віддзеркалювати професійний світ фахівця; по-друге, на положеннях синергетики, які мають адекватно відображати процеси самоорганізації й самовдосконалення фахівця із організації захисту інформації з обмеженим доступом;

подальшого розвитку набули:

– педагогічні умови формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом: забезпечення позитивної мотивації студентів до формування деонтологічної компетентності, особистісних й професійних якостей; удосконалення спеціальної підготовки викладачів у сфері індивідуальної та групової деонтологічної підготовки; моделювання освітнього процесу на основі

тренінгів деонтологічного змісту, партнерських, толерантних, емпатійних взаємин, творчої активності студентів; розробка і реалізація програми позааудиторних заходів, що дають змогу реалізовувати деонтологічну підготовку студентів; стимулювання студентів до розвитку, саморозвитку, їх прагнення до професійного самовдосконалення й самоствердження;

– професійно значущі якості фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом: інтелектуальні; морально-етичні; фахові; емоційно-вольові; комунікативні;

– структура деонтологічної компетентності фахівців, до якої включено мотиваційну, когнітивну, операційно-технологічну, рефлексивну і особистісну складові.

Практичне значення одержаних результатів полягає у використанні отриманих у процесі дослідження теоретичних положень і висновків для формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом. Це знайшло відображення у монографії «Теоретико-концептуальні засади формування деонтологічної компетентності фахівців у системі вищої освіти», у підручнику «Організація захисту інформації з обмеженим доступом», посібнику «Нормативно-правовий довідник з охорони інформації в Україні» (у чотирьох томах), курсі лекцій «Основи менеджменту для інформаційних аналітиків», лекційних та методичних матеріалах з навчальних дисциплін «Нормативно-правове забезпечення захисту інформації з обмеженим доступом», «Основи оперативно-розшукової діяльності в інформаційній сфері», «Міжнародні стандарти безпеки підприємств», «Організаційне забезпечення технічного захисту інформації», «Управління інформаційною безпекою», «Організація безпеки персональних даних і комп'ютерна криміналістика», «Сучасні наукові дослідження у галузі економічної безпеки», «Управління інноваційною діяльністю», «Ліцензування, атестація та сертифікація у сфері безпеки об'єктів інформаційної діяльності», мультимедійних презентаціях та додаткових матеріалах щодо формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом; у наукових статтях та матеріалах науково-практичних конференцій. Суттєво доповнено та збагачено методику використання інноваційних педагогічних технологій у процесі викладання навчальних дисциплін, підходи до організації науково-дослідної, самостійної роботи фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом.

Результати дослідження можуть стати основою для обґрунтування теоретико-методологічних підходів до формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом. Визначені критерії, показники та рівні сформованості деонтологічної компетентності таких фахівців можуть бути покладені в основу оновленого галузевого стандарту за напрямом підготовки «Організація захисту інформації з обмеженим доступом» або «Інформаційна безпека».

Наукові положення, експериментальні розробки, модель формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом, посібники, методичні розробки проведення занять з навчальних дисциплін упроваджено в освітній процес Національної академії Служби безпеки України (акт від 6 лютого 2015 р. № 29/1-43), Університету «КРОК» (акт від 20 квітня 2015 р. № 237), Міжнародної академії управління персоналом (акт від 16 січня 2015 р. № 1/3-065), Державного університету телекомунікацій (акт від 1 березня 2015 р. № 172), Інституту інформаційно-діагностичних систем та Інституту комп'ютерних і інформаційних технологій Національного авіаційного університету (акт від 16 грудня 2014 р. № 359), Навчально-наукового інституту захисту інформації Державного університету телекомунікацій (акт від 16 листопада 2014 р. № 4-256), а також Інституту спеціального зв'язку та захисту інформації Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» (акт від 16 грудня 2014 р. № 652).

Особистий внесок здобувача. У наукових працях, опублікованих у співавторстві, авторові належать: у підручнику [2] – підготовка матеріалів четвертого розділу; у посібниках [3; 43; 44; 45; 46] – відповідно розділи 1 – 4; 1, 2, 3, 4; у наукових статтях [10–14; 17; 18] – розробка моделі досліджуваного процесу; [20; 32; 48; 51–55] – розробка методів дослідження, аналіз наукових джерел, інтерпретація, узагальнення концептуалізація отриманих результатів.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Теоретичні положення й основні результати дослідження доповідались та обговорювались на 32 науково-практичних й наукових конференціях, круглих столах різного рівня:

міжнародних: «Форми та методи забезпечення інформаційної безпеки держави» (Київ, 2008); «Державна політика у сфері запобігання тероризму: міжнародний досвід і його актуальність для України» (Київ, 2008); «Інформаційна безпека-2009» (Київ, 2009); «Інновації у вищій освіті: проблеми та перспективи» (Кременець, 2010); VI – X «Військова освіта та наука: сьогоднішня та майбутня» (Київ, 2010 – 2014); «Актуальні проблеми оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів в сучасних умовах» (Київ, 2012); «Вища освіта України у контексті загальних цивілізаційних змін: виклики та можливості сьогоднішнього» (Київ, 2015);

всеукраїнських: «Сучасні проблеми захисту інформації з обмеженим доступом» (Київ, 2009); «Шляхи і механізми забезпечення інформаційно-психологічної безпеки держави і суспільства» (Київ, 2009); «Актуальні проблеми управління інформаційної безпеки держави» (Київ, 2009 – 2011); «Безпекотворення: питання теорії і практики та правові аспекти» (Київ, 2009, 2010); «Безперервна професійна освіта в контексті європейської інтеграції: теорія, досвід, прогноз» (Київ, 2010); «Актуальні задачі фінансового, психологічного, топогеодезичного, радіотехнічного та лінгвістичного

забезпечення підрозділів та частин Збройних Сил України» (Київ, 2010); «Соціально-психологічні чинники взаємодії суспільства та освіти» (Київ, 2010); «Протидія злочинності: теорія і практика» (Київ, 2012); «Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: проблеми теорії та практики» (Київ, 2013);

відомчих: «Наука і вища освіта: проблеми взаємодії та інтеграції» (Київ, 2010); «Удосконалення наукової діяльності Національної академії СБ України: проблеми та перспективи» (Київ, 2013); «Нагальні питання удосконалення організації досудового розслідування в системі СБ України: взаємодія науки та практики» (Київ, 2012); «Актуальні питання адаптації діяльності органів і підрозділів СБ України до роботи в нових умовах кримінального процесуального законодавства» (Дніпропетровськ, 2013); відомчих круглих столах з підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, які працюють з інформацією НАТО з обмеженим доступом (Київ, 2009 – 2014), «Сучасні виклики та загрози в умовах сьогодення» (Київ, 2014).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження висвітлено в 55 наукових працях, серед яких 1 монографія, 1 підручник, 1 курс лекцій, 6 посібників, 25 статей у наукових фахових виданнях України, у тому числі 4 статті у зарубіжних виданнях, одна стаття, що входить до міжнародної бази РІНЦ, 8 статей у часописах з проблем захисту інформації.

Кандидатська дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальною темою зі спеціальності 21.07.01 – забезпечення державної безпеки України захищена в 2007 році у Національній академії Служби безпеки України. Матеріали кандидатської дисертації в тексті дисертації на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук не використовувалися.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (845 найменувань, із них 23 англійською мовою) та 5 додатків. Повний обсяг роботи становить 489 сторінок, із яких основного тексту – 365. Робота ілюстрована 36 рисунками, з яких 10 займають усю площину сторінки, і 11 таблицями.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність, доцільність і ступінь розробленості проблеми дослідження; визначено його мету, завдання, об'єкт, предмет і методи; зв'язок із науковими програмами і планами; розкрито наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, подано відомості про їх апробацію та впровадження, особистий внесок автора та публікації.

У першому розділі – «Формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом як науково-педагогічна проблема» – на основі системного аналізу вітчизняних і зарубіжних педагогічних, психологічних, навчально-методичних джерел визначено стан розробленості проблеми формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом.

Активізовано увагу на тому, що в дослідженнях В. Андрущенка, І. Бега, А. Булди, І. Волкова, В. Кременя, О. Леонтєва, В. Лугового, В. Майбороди, І. Іванова, Т. Ольхової, В. Сластеніна, І. Смирнова, В. Стешенка, О. Сухомлинської та інших закладені підвалини сучасної теорії загальної педагогіки та філософії освіти.

У роботах А. Гуржія, І. Зязюна, В. Манька, Н. Ничкало, С. Сисоєвої, Ю. Скиби, В. Скакуна та інших подальшого розвитку набули дослідження з теорії професійної педагогіки та освіти дорослих.

В основу теоретичних досліджень з проблем належного покладено роботи І. Канта, Г. Гегеля, І. Бентама, Д. Юма, Д. Мура, А. Бергсона, А. Гусейнова, А. Гьюїрта, А. Донагана, М. Ігнат'єффа, А. Прокоф'єва, Д. Росса, Л. Рискельдієвої, Г. Сиджвіка, Ф. Хайєка, Ф. Хатчесона, Д. Ролза, Б. Юдіна та ін.

Загальні підходи до розв'язання вирішення проблеми професійної компетентності знайшли відображення в працях О. Андрущук, Р. Бадера, В. Байденко, Д. Берча, С. Демченко, Е. Зеєра, І. Зимньої, Ю. Зінковського, Д. Кербі, А. Кларка, Д. Коллагана, Я. Кульбашної, В. Ландшеєра, О. Маркова, Д. Мертенса, Б. Оскарсона, Д. Равена, Д. Селіна, А. Шелтена, В. Хутмахера, О. Хуторського та ін. У працях цих науковців розкрито галузеві особливості сутності й змісту компетентнісного навчання, визначені сучасні форми і засоби навчання, розроблено процес формування та встановлено критерії сформованості професійної компетентності в майбутніх фахівців.

Зазначено, що окремі питання професійної деонтології висвітлено в роботах В. Асмуса, Л. Берталанфі, І. Блауберга, А. Білібіна, Є. Вагнера, М. Васильєвої, Є. Гіди, М. Гордона, В. Горшенєва, С. Гусарєва, В. Караваєва, В. Кукушина, Т. Ойзермана, М. Петрова, Ю. Римаренка, О. Скакун, С. Сливки, В. Соколова, О. Тихомирова, І. Філатової та ін.

Установлено, що методологічну основу сучасних досліджень у цій сфері становлять онтологічний (Н. Болдирєв, Т. Гаврилова, Т. Грубер, М. Грунігер, У. Куайт, В. Резниченко, Г. Якобі та ін.) і синергетичний (В. Аршинов, М. Богуславський, В. Віненко, Т. Калініна, Є. Князева, С. Курдюмов, Е. Ніколаєва, І. Прігожин, В. Рабош, М. Таланчук, В. Шалаєв, Г. Хакен та ін.) підходи.

Зроблено наголос на тому, що аналіз існуючих підходів до підготовки спеціалістів у галузі захисту інформації у США, країнах Західної Європи і в

деяких державах на пострадянському просторі дав можливість виділити домінуючі напрями в цьому процесі. Зокрема, серйозна увага приділяється проблемі сертифікації фахівців для захисту національних інформаційних структур. У процесі огляду організацій, що здійснюють підготовку фахівців із захисту інформації з обмеженим доступом, виокремлено найбільші комерційні компанії у США та ЄС, що проводять підготовку і сертифікацію фахівців у цій галузі: CERT, GIAC, CSI, Cisco Systems. Крім комерційних компаній, підготовку фахівців у США здійснюють державні структури. Зокрема, аспірантура NAVAI пропонує 12 різних курсів, Агенція із захисту інформаційних систем (Defense Information Systems Agency, DISA) – 8 курсів; Коледж управління інформаційними ресурсами (Information Resource Management College) – 1 курс. Для вдосконалення методів навчання у Міністерстві оборони США створено спеціальний підрозділ – «Управління програм із інформаційної безпеки (Information Assurance Program Office)». Агентство національної безпеки (NSA) ще в 1999 р. відкрило низку центрів післядипломної освіти, а в 2000 р. залучило до цього 14 провідних університетів США. При цьому до майбутніх фахівців висуваються досить високі етичні вимоги. Питанням підбору і відбору претендентів з позицій деонтології, психодіагностики й етики приділяється надзвичайно велика увага. Водночас науковці відзначають відставання в підготовці фахівців із організаційно-правових аспектів захисту інформації із обмеженим доступом.

Із метою розкриття сутності й змісту феномену «деонтологічна компетентність» здійснено історико-філософський аналіз цього поняття.

Зазначено, що одну зі спроб історико-філософського аналізу поняття «професійна деонтологія» зробила російська дослідниця І.О.Філатова, яка виділила імпліцитний (VI – IV ст. до н. е. – початок XIX ст. н. е.), експліцитний (початок XIX ст. н. е. – початок XX ст. н. е.) та інституціональний (з початку XX ст. по наш час) періоди. Останній характеризується появою деонтологічних кодексів, норм і навчальних дисциплін.

Однак ця періодизація характеризує становлення деонтології як наукового напрямку лише односторонньо й не відображає її зв'язків із парадигматичними змінами в системі наукової думки. Що стосується деонтологічної компетентності як соціального явища і наукового напрямку, то доцільно пов'язати цей феномен із класичним, некласичним і постнекласичним періодами розвитку науки.

Для класичного періоду (XVII – XIX ст.) характерним було те, що наука, досліджуючи свої об'єкти, прагнула пізнати їх безвідносно до суб'єкта діяльності й застосованих ним засобів і методів дослідження.

Некласичний період (перша половина XX ст.) пов'язаний із виникненням релятивістської та квантової теорії у природознавстві, коли з'ясувалося, що результат експерименту залежить від суб'єкта, інструментів і методів. Згодом відповідні погляди увійшли у сферу гуманітарних наук. На

цьому етапі наука почала відкидати об'єктивізм класичного періоду, уявлення про реальність як щось незалежне від суб'єктивних факторів. У практику освіти почали впроваджуватися суб'єкт-суб'єктні стосунки.

Постнекласичному періоду (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) притаманне прагнення науки враховувати залежність характеру набуття знань та особистісних якостей не лише від процесів діяльності суб'єкта, який пізнає, а й від його ціннісних орієнтацій.

Такий підхід до періодизації наукових підходів дає змогу більш адекватно виявити природу феномену деонтологічної компетентності як стратегічного напрямку і результату педагогічної діяльності у сфері підготовки фахівців із організації захисту інформації з урахуванням сучасних вимог. Важливим є те, що запропонована періодизація деонтологічного мислення базується на розвитку механізмів пізнання. Адже саме механізми пізнання покладені в основу розкриття та формування загальнолюдських і професійних цінностей, зокрема у сфері захисту інформації із обмеженим доступом.

Дослідження наукових джерел свідчить, що вчені й педагоги-практики у своїй діяльності не пов'язують освітній процес із формуванням деонтологічної компетентності майбутніх фахівців. Це інколи стосується фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом.

Водночас, у процесі аналізу визначено деонтологічну складову професійної підготовки фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом. Наголошено на тому, що найважливішою складовою професійної підготовки фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом має стати компетентнісний підхід, який посів тепер провідне місце в методології та методиці освіти. Проте, така важлива складова, як вірність професійному, громадянському, моральному обов'язку не знайшла відображення в переліку базових компетентностей, який неодноразово наводиться в публікаціях і документах національного, європейського та міжнародного рівня.

Зазначено, що це потребує перегляду списків ключових і базових компетентностей, виділення і чіткого визначення ролі й місця, сутності та змісту деонтологічної складової в системі професійних, соціальних і галузевих компетентностей. У результаті виявлено специфіку професійної діяльності фахівців із захисту інформації з обмеженим доступом та особливості її відображення в освітньому процесі. Показано, що принципи та норми деонтологічної компетентності залежать від рівня соціального і культурного розвитку суспільства, способу життя, менталітету народу, його національних та релігійних традицій. Деонтологія завжди органічно входила в систему духовної культури. На цьому самому постулаті має базуватися підготовка професійних кадрів. Не схоластичне вивчення (зубріння) навчальних дисциплін, а формування усвідомленої волі має бути покладено в основу навчальних курсів.

У висновках до першого розділу на підставі аналізу наукових матеріалів встановлено багатогранність дослідження проблеми формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом і недостатній її рівень та окреслено подальший напрям досліджень.

У **другому розділі** – *«Методологія дослідження проблеми формування деонтологічної ості фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом»* – розкрито загальну методику дослідження, визначено теоретико-методологічні підходи до формування деонтологічної компетентності фахівця із організації захисту інформації з обмеженим доступом, здійснено семантичний аналіз змісту деонтологічної складової його ключових компетентностей, запропоновано синергетичний підхід як методологічну основу формування деонтологічної компетентності, розкрито онтологічну сутність феномену деонтологічної компетентності.

Методика дослідження ґрунтувалася на наукових підходах, які запропонували Г. Артемчук, В. Курило, О. Крушельницька, В. Шейко (методика організації науково-дослідної роботи), О. Микитюк, В. Мужичок (основи наукових досліджень у педагогіці), С. Гончаренко (діапазон наукових пошуків і проблем якості в дисертаційному дослідженні з педагогіки), В. Євдокімов, Т. Агапова (проведення педагогічного експерименту), В. Майборода, А. Найн (методика підготовки й оформлення дисертації).

Дослідження проводилося в чотири етапи впродовж 2007 – 2015 рр.

На першому етапі (теоретико-аналітичному) – здійснено структурно-системний аналіз історіографії, вітчизняного і зарубіжного досвіду; синтез, порівняння, узагальнення та оцінку сучасного стану розробленості проблеми, її теоретико-методологічне осмислення; узагальнено й систематизовано емпіричний матеріал та особистий досвід, інтерпретовано проблеми реалізації інноваційних підходів до формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом.

На другому етапі (діагностично-пошуковому) – на основі педагогічного спостереження, бесід із студентами, інтерв'ювання систематизовано отримані матеріали, уточнено категоріально-понятійний апарат дослідження, теоретико-методологічні засади й організаційно-методичну систему формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом, визначено принципи, проведено констатувальний експеримент, анкетування, термінологічний аналіз та моделювання.

Сформульовано *гіпотезу*, яка полягає в тому, що формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом буде ефективним, якщо ця компетентність ґрунтуватиметься на теоретико-методичних основах, які відображають

специфічні особливості фахівців цієї галузі, і що рівень їх готовності до професійної діяльності підвищиться за умов практичного впровадження в освітній процес авторської моделі й експериментально перевіреної організаційно-методичної системи формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом.

На третьому етапі (формульовальному) – здійснено дослідно-експериментальну перевірку гіпотези, концептуальних положень, обґрунтовано й апробовано організаційно-методичну систему та критерії ефективного забезпечення формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом.

На четвертому етапі (узагальнювально-завершальному) – здійснено експертне оцінювання ефективності організаційно-методичного узагальнення і обробку даних, формулювання загальних висновків дослідження і практичних рекомендацій щодо впровадження його основних наукових результатів.

У процесі дослідження здійснено термінологічний аналіз понять «деонтологічна компетентність фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом», «інформація з обмеженим доступом», «захист інформації з обмеженим доступом», «організація захисту інформації з обмеженим доступом», доведено тотожність понять «захист інформації» та «захист інформації з обмеженим доступом».

Наголошено на тому, що термін «деонтологічна компетентність» слід розглядати з урахуванням усього комплексу наукових напрямів, пов'язаних із належною професійною поведінкою та моральним обов'язком, включивши до них консеквенціалізм та інші напрями постнекласичної етики належного. Граничними проявами такої деонтології є неокантіанський універсалізм та постнекласичний консеквенціалізм. При цьому термін «універсалізм», пропонується замінити терміном «імперативізм», оскільки в цьому напрямі наукової думки головним все ж є не універсальність, а пріоритетність правил, що впливають із імперативів І. Канта, а моральні установки консеквенціалізму мають виконуватися на фоні етики імперативізму. Останнє важливо, адже діючи в порядку «меншого зла», або в умовах обставин непереборної сили, фахівець постійно бачить перед собою категоричні імперативи, які є нагадуванням та етичним стимулом його дій.

Показано, що *належне*, як філософська категорія, є цілісною сутністю, яка відображає ціннісне сприйняття світу суб'єктом професійної діяльності. Натомість, обов'язки завжди глибоко диференційовані і поділяються за рівнями. Запропоновано ієрархію складових компетентностей, верхній рівень якої традиційно названий рівнем ключових компетентностей, а нижній – рівнем предметних. У результаті деонтологічну компоненту вдалося представити у вигляді семантичної мережі. В поле концепту «належне» цієї семантичної мережі введені такі складові, як відповідальність, честь, ризик,

справедливість, совість, громадянськість, патріотизм, національна самосвідомість тощо. Такий підхід забезпечує розробку моделі, а на її основі методичку деонтологічної підготовки в системі компетентнісного навчання, в тому числі у вищих навчальних закладах зі специфічними формами навчання згідно з нормами нового Закону України «Про вищу освіту» (2014).

Зазначено, що розвиток сучасного суспільства характеризується постійно зростаючою роллю новітніх технологій в освіті. Це, зокрема стосується онтологічних технологій та їх використання в освіті. У класичному розумінні онтологія – це вчення про абстрактні визначення сутності. У некласичний період розвитку науки Г. Якобі, С. Франк і Н. Гартман визначають онтологію як нову предметну філософію буття. У постнекласичний період онтологія перетворилася в інструмент системного аналізу предметних сфер (Т. Грубер, М. Болдирєв, Н. Гуаріно). Вона забезпечує цілісне відображення сукупності понять, що характеризують предметну галузь і їх зв'язки.

У розділі зроблено акцент на тому, що для виявлення сутності і змісту, ролі й місця деонтологічні компоненти у складі ключових компетентностей онтологічний підхід раніше в педагогіці не застосовувався. Аналіз наукових публікацій свідчить, що існує проблема онтологічної невідповідності освітньої та професійної галузей знань. Адже, ні проекту TRACE, який реалізується Європейським Союзом в інтересах гармонізації рамок кваліфікацій, ні з допомогою стандартів SWEBOOK ISO 19759-2005 та ISO 27001-2007, що описують знання, що повинен мати фахівець, який уже пропрацював кілька років у конкретній галузі, неможливо розв'язати діалектичні суперечності між змістом компетентностей в освітній і професійній сферах діяльності. У зв'язку із цим запропоновано онтологічний підхід (у постнекласичному розумінні), який полягає в побудові ієрархії компетентностей як найбільш ефективного засобу відображення сутності і змісту компетентнісного навчання.

Акцентовано увагу на тому, що запропоновані й обґрунтовані основні концепти, які органічно пов'язані із процесом формування деонтологічної компетентності і мають онтологічний сенс, у тому числі: деонтологічна свідомість фахівця, деонтологічне мислення фахівця, деонтологічний потенціал фахівця, деонтологічне поведіння фахівця. Ці концепти набувають особливого значення саме для фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом у контексті вимог Міжнародних стандартів інформаційної безпеки (ISO 27001).

Установлено, що онтологічний підхід описує деонтологічні сутності та їх взаємозв'язки в сучасному світі, але він не зовсім притаманний для опису процесів. Тому з'ясовано, що для дослідження освітнього процесу потрібно використовувати синергетичний підхід. Однак сьогодні педагоги-дослідники на пострадянському просторі безпідставно пов'язують синергетику в педагогіці виключно з процесами самоорганізації. Дійсно, найбільші

очікування від синергетики в педагогіці пов'язані з поняттям самоорганізації. Процес самоорганізації в синергетиці являє собою мимовільне виникнення у відкритих нерівноважних нелінійних системах нових, більш ефективних структур. Вважається, що синергетика здатна пояснити і запропонувати механізми самоорганізації в педагогіці.

Зокрема, В. Рабош, як і багато інших дослідників, пов'язує синергетичний зміст освіти із самоорганізацією індивіда як цілісної одиниці. При цьому дослідники не враховують, що синергетика працює виключно на множинах, у тому числі тих, які породжують хаос. Дещо інший підхід розкривається в роботах автора системно-синергетичної педагогічної парадигми М. Таланчука і представників його школи. Вони стверджують, що педагогічна взаємодія, як і будь-яка інша складна система, одночасно має нерівноважний, нестійкий характер. Це дає підстави стверджувати, що педагогічна діяльність є процесом синергетичної взаємодії педагога і вихованця, який забезпечує засвоєння тим, хто навчається, об'єктивних соціальних ролей. В основу ідей, запропонованих Т. Ольховою, покладена ціннісно-синергетична парадигма, відповідно до якої становлення суб'єктності студента є цілісним процесом.

Зосереджено увагу на те, що синергетичний підхід не може бути обмеженим суб'єкт-об'єкними, як у В. Рабоша, або суб'єкт-суб'єкними, як у Т. Ольхової, відносинами. Синергетика завжди має справу з чимось таким, що характеризується відкритістю, нерівноважністю, нелінійністю, наявністю флуктуацій та біфуркацій. У науковій літературі відсутні чіткі визначення цих понять у контексті педагогічного процесу. Сучасний педагогічний процес є відкритим. Це означає, що суб'єкт освітньої діяльності відкритий до сприйняття впливів не лише педагогічного середовища, а й соціуму, засобів масової інформації, мікроколективу, в якому він перебуває, родини та інших слабо передбачуваних факторів. Так само є відкритим і педагогічне співтовариство.

Саме через відкритість педагогічний процес стає нерівноважним. Нерівноважність як прояв синергетичних властивостей освітнього процесу полягає в тому, що ситуація в ньому зазнає постійних змін. Ці зміни є відображенням важливого в синергетиці явища флуктуацій. Останні спонукають учасників педагогічного процесу до роздумів, зіставлення фактів, які стимулюють становлення нових цінностей, розвиток морально-вольових якостей.

Нелінійність у синергетичних системах проявляється як можливість появи раптових лавиноподібних змін, що відбуваються в них, у синергетиці – у явищі біфуркацій. У педагогіці точкою біфуркації можна вважати момент вибору особою нових ціннісних орієнтирів. Завданням педагога в цьому сенсі є підведення індивіда до точки біфуркації і створення умови для прийняття особою самостійного рішення. Саме в цьому і полягає явище самоорганізації.

Зроблено наголос на тому, що синергетичний підхід дає змогу розглядати освітню діяльність як самоорганізуючий процес, що не базується на авторитарності й прямих причинно-наслідкових залежностях і відбувається неоднозначно. Педагог або вихователь повинен цікавитися системою мотивів і цінностей суб'єкта, уявляти собі її хоча б у загальних рисах і створювати адекватні атрактори, на які спрямований педагогічний процес. Зазначено, що у педагогічному середовищі існує тенденція до ототожнення атракторів з цілями освітнього процесу. На відміну від цього в дисертаційному дослідженні запропоновано розглядати атрактори як зразки, ідеали, до яких прагне особа. Сприйняття ідеалів, прагнення до них – іманентна властивість особи. Але на відміну від термодинаміки в педагогіці атрактори створюються не стихійно, вони виникають на тлі колективного несвідомого, під впливом ЗМІ, родини, оточення. Їх цілеспрямовано мають створювати педагоги, й допомагати учням прокладати шляхи до них. Саме в цьому полягає індивідуальний підхід у процесі формування деонтологічної компетентності майбутнього фахівця.

У висновках до другого розділу на основі аналізу науково-педагогічної літератури виокремлено наукові підходи, методи і принципи дослідження проблеми формування деонтологічної компетентності майбутніх фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом, застосування яких дасть змогу ефективно проводити заплановані дослідження; розроблено поетапний план дослідження.

У **третьому розділі** – *«Теоретико-методичні засади формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом»* – досліджено принципи формування компетентного фахівця із організації захисту інформації з обмеженим доступом у системі вищих навчальних закладів України, визначено педагогічні умови формування деонтологічної компетентності таких фахівців та запропоновано теоретичні основи конструювання моделі формування їх деонтологічної компетентності.

Формування компетентного фахівця в системі вищої освіти, на думку провідних науковців (І. Бега, І. Зимньої, В. Лугового, В. Майбороди, В. Манька Т. Ольхової, А. Хуторського та ін.) забезпечується шляхом упровадження інновацій в освітній процес.

Виходячи з мети та завдань дисертації визначено концептуальні принципи формування деонтологічної компетентності зазначених фахівців:

– формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом є обов'язковою частиною їх підготовки і базується на основних положеннях сучасної педагогіки, теорії вітчизняної і зарубіжної освіти, розкритті специфіки їх діяльності;

– формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом потребує застосування інноваційних технологій;

– упровадження онтологічного підходу в навчання фахівців з організації захисту інформації із обмеженим доступом дає змогу розглядати деонтологічну компетентність не як сукупність знань, умінь, навичок і певних особистісних якостей фахівця, а як його обізнаність, здатність до сприйняття професійних цінностей та наявність у нього певних здібностей щодо здійснення власної життєдіяльності в складному, нестабільному й відкритому для зовнішніх впливів професійному світі;

– ефективність професійної підготовки фахівців досягається не через справляння педагогічного впливу, а через синергетизм виховної взаємодії викладача і тих, хто навчається; у буквальному розумінні педагог не формує особистість фахівця одноосібно, а створює такі умови, за яких майбутній фахівець залучається до активної діяльності для досягнення мети і саме в такий спосіб самовдосконалюється;

– для сучасної психолого-педагогічної науки й практики ключове значення набуває розуміння професійної підготовки фахівців як засобу, спрямованого на створення умов для саморозвитку та самовдосконалення особистості, максимально повного освоєння нею матеріальних і духовних цінностей, культури професійного й суспільного буття.

У розділі визначено концептуальні положення формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації із обмеженим доступом, в основу яких покладено цілі, завдання, систему, педагогічні умови, модернізацію освітньої діяльності. Положення ґрунтуються на ідеях гуманізму, інтегративності, неперервності, гнучкості, компетентнісного, діяльнісного, аксіологічного, особистісно-орієнтованого, онтологічного підходів.

Наголошено на тому, що реалізація теоретичної моделі передбачає визначення педагогічних умов формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом. Специфічною рисою поняття «педагогічні умови формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом» є те, що воно включає елементи всіх складових процесу навчання. Для конкретизації педагогічних умов, що забезпечують реалізацію мети дослідження, виявлено фактори, які суттєво впливають на процес деонтологічної підготовки фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом, а потім з них виділено педагогічно керовані.

З огляду на це під *педагогічними умовами* запропоновано розуміти обставини освітнього процесу, які створюють можливості для формування у студентів мотивації до самовдосконалення, взаємосприйняття, підтримки, довіри, прагнення до професійного самоствердження, використання варіативних форм і методів організації освітнього процесу. Теоретично обґрунтовано ідею співробітництва, діалогу, партнерства у взаємовідносинах викладача і студента, забезпечення позитивної мотивації студентів до формування деонтологічної компетентності, особистісних та професійних

якостей; удосконалення спеціальної підготовки викладачів у сфері індивідуальної та групової деонтологічної підготовки; моделювання освітнього процесу на основі тренінгів, деонтологічного змісту, партнерських, толерантних, емпатійних взаємин, творчої активності студентів; розробку і здійснення програми позааудиторних заходів, що дають змогу реалізовувати деонтологічну підготовку студентів; стимулювання їх до розвитку, саморозвитку, прагнення до професійного самовдосконалення та самоствердження. Реалізація вищевказаних педагогічних умов потребує відповідного змістового наповнення, пошуку ефективних форм організації освітнього процесу, застосування як традиційних, так і інноваційних методів, сучасних засобів навчання; передбачає ґрунтовну теоретико-методологічну і праксеологічну підготовку; оволодіння технологіями партнерства всіх учасників педагогічного процесу. Зазначені заходи мають на меті підвищення рівня усвідомлення фахівцями із організації захисту інформації з обмеженим доступом значущості формування деонтологічної компетентності, її місця в суспільстві, забезпечення готовності до професійної діяльності і безперервності професійного розвитку.

У розділі обґрунтовано діяльнісно-синергетичну модель формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом та окреслено шляхи її реалізації.

Зазначено, що така модель базується на створенні стимулюючого середовища з урахуванням дисипативності об'єктів педагогічної діяльності. Згадане середовище являє собою заздалегідь заплановані і спеціально виконувані дії й умови, які передбачають спонукальну причину, поштовх, що приводять фахівця у стан зацікавленості в набутті придбання деонтологічної компетентності.

У висновках до третього розділу сформульовані концептуальні засади і теоретичні основи формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом, які полягають у дотриманні базових принципів європейської вищої світи, конкретизованих для вітчизняної освіти, створенні педагогічних умов для підвищення ефективності досліджуваного процесу, формуванні професійно значущих якостей, забезпеченні освітнього процесу компетентними викладачами, ідентифікації базових компонентів деонтологічної компетентності.

У четвертому розділі – *«Організаційно-методична система формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом»* – здійснено аналіз нормативно-правового та дидактичного забезпечення формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом, визначено сутність діяльнісно-синергетичної моделі та загальну структуру організаційно-методичної системи формування деонтологічної підготовки фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом.

Указано, що з метою визначення організаційно-методичного забезпечення системи формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом проаналізовано законодавчі та нормативно-правові акти, на яких ґрунтується інформаційна безпека у державі, основні засади професійної підготовки фахівців для цієї галузі, а також закони України, постанови Кабінету Міністрів України, міжнародні стандарти, нормативно-правові акти міністерств і відомств з питань інформаційної безпеки й захисту інформації з обмеженим доступом.

Аналіз засвідчив відсутність у цій правовій сфері такого важливого напрямку, який безпосередньо відповідає за кадрове забезпечення захисту інформації з обмеженим доступом. На це звертають увагу і багато інших дослідників (А. Гуз, В. Козубцов, Р. Маклаков, В. Хорошко).

Водночас, досліджувалися законодавчі й нормативні акти, на яких в Україні базується професійна підготовка фахівців, зокрема закони України «Про освіту» (1991 з урахуванням редакції від 1 січня 2015 р.) та «Про вищу освіту» (2014), укази президента України, державні програми з освіти, Постанови Кабінету Міністрів України, накази Міністерства освіти і науки України, основні положення та стандарти з освіти. Як показав аналіз цих документів, нормативно-правова база в Україні забезпечує поступовий перехід системи освіти від традиційного підходу до компетентнісного. Однак відкритим залишається питання про виділення ключових компетентностей у складі Національних рамок кваліфікації, адже виявлення таких компетентностей у різних національних і міжнародних документах свідчить про розмитість їх визначень та ознак.

Констатовано, що законодавча та нормативно-правова база у частині як інформаційної безпеки, так і компетентнісного підходу до навчання створює передумови для формування дієвої системи деонтологічної підготовки фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом. Цілком очевидно, що специфіка підготовки фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом має бути адекватно відображена в дидактичному забезпеченні освітнього процесу.

Визнано, що загальна дидактика покликана дати відповіді на запитання, з якими цілями, чому і як навчати студентів з усіх предметів на всіх рівнях системи освіти, тоді як окремі дидактики – відповідають на запити про форми і методи навчання конкретного контингенту фахівців з конкретних предметів і на певному освітньому рівні.

Важливою дидактичною проблемою є відбір і формування змісту навчання. Сучасна дидактика пропонує певний перелік загальних принципів формування змісту юридичної освіти, зокрема:

– принцип науковості, який означає відповідність навчального матеріалу рівню сучасної правової науки, ознайомлення студентів із закономірностями та методами наукового пізнання, історією та сучасними

ідеями науки, використання методів навчання, адекватних його цілям і змісту;

– принцип системності, який характеризує наявність у свідомості студентів адекватних структурних зв'язків між елементами досліджуваної науки, це вимагає включення в зміст навчання спеціальних методологічних знань, загальнонаукових категорій і понять, у тому числі деонтологічних;

– принцип міжпредметних зв'язків, що передбачає узгоджене вивчення теорії, концепції, законів, понять, об'єднаних деонтологічними ідеями та знаннями.

– принцип зв'язку теорії з практикою, який полягає в тому, що навчання проводиться таким чином, щоб для студента були зрозумілими його результати, можливість їх практичного застосування;

– принцип індивідуалізації, що означає здійснення освітнього процесу з огляду на індивідуальні особливості студентів (здібності, нахили, інтереси).

З урахуванням переліку цих принципів розкрито зміст дидактичного забезпечення деонтологічної підготовки фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом як сукупності психолого-педагогічних та деонтологічних напрямів, що відображають специфіку формування професійно важливих якостей майбутніх фахівців. Визначено методи дидактичного забезпечення, зокрема таких як педагогічна взаємодія, педагогічний вплив, вербальні, наочні. Водночас зазначимо, що головними дидактичними засобами залишаються грамотне, пристрасне, переконливе, високоморальне мовлення, його ясність, чіткість і культура, а також особистісні якості викладача, насамперед моральність, загальна і професійна підготовленість, особиста етична вихованість, захопленість професією, яка емоційно підносить студентів. Основними формами дидактичного забезпечення визначено аудиторну та позааудиторну роботу, практику, наставництво. Як засоби дидактичного забезпечення поряд із традиційними аудіовізуальними запропоновані електронні мережі, блоги, журнали.

Саме такі питання є предметом вивчення синергетики. Згідно з уявленнями про синергетику саме на цьому етапі здійснено вибір складної системи, якою є самосвідомість людини, траєкторії подальшого власного розвитку. Аналіз публікацій засвідчив, що найбільший інтерес із відомих синергетичних моделей у педагогіці становлять ті, що запропоновані М. Таланчуком, Н. Тализіною та В.Івановою. Однак слід відзначити їх абстрактний й декларативний характер. Нагальні потреби у формуванні деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації актуалізують створення такої синергетичної моделі, яка б відображала з урахуванням основоположних концептів синергетики педагогічний процес самовдосконалення та саморегуляції особистості як феномену деонтологічної компетентності. З огляду на це запропоновано діяльнісно-синергетичну модель формування деонтологічної компетентності фахівців із

організації захисту інформації. Модель представлена у вигляді послідовності етапів.

Перший етап діяльності спрямовано на виявлення існуючих педагогічних проблем виховання й постановку завдань формування деонтологічної самосвідомості особистості у професійній діяльності. На цьому етапі проблема діагностується, являються всі комунікативні розриви в деонтологічному розумінні на рівні вищих ідеалів, моральних цінностей, культури і права. Важливим є те, що цей етап є соціально-історично обумовленим.

Другий етап передбачає переведення педагогічних понять у синергетичний тезаурус та додаванні базових синергетичних принципів для розв'язання виявленої проблеми.

Третій етап полягає у виявленні внутрішніх моральних цінностей і мотивів та визначенні дисипативності особистості, яка означає її здатність протидіяти зовнішнім впливам на її усталену систему ціннісних переваг і мотивів. Дисипативність, таким чином, є характеристикою рівня самосвідомості особистості, стійкості її особистісних негативних або позитивних орієнтирів. На цьому етапі проявляються комунікативні якості педагогічного колективу в освітньому процесі, а сам процес характеризує рівень суб'єкт-суб'єктних відносин, у певному педагогічному середовищі.

Четвертий етап базується на аналізі можливих способів створення зони атракторів для того, хто навчається, з урахуванням виявленої системи його моральних цінностей і дисипативності. Під атракторами тут слід розуміти нові мотиви й спонукання в системі соціальних і професійних компетентностей деонтологічного типу, досягнення яких є завданням освітнього процесу. Це стандартний, але нетривіальний системний етап, на якому проявляється синергетична сутність освітнього процесу.

П'ятий етап передбачає приведення системи внутрішніх цінностей і мотивів особистості у нерівноважний стан. По суті, він полягає в постановці під сумнів колишніх негативних мотивів і цінностей особистості. Педагог повинен вміти зародити сумніви щодо негативних орієнтирів у душі того, хто навчається, і запропонувати йому нові орієнтири і цінності шляхом звернення до вищих ідеалів і категорій: патріотизму, національної самосвідомості, професійної честі, справедливості, совість тощо. З цією метою можуть бути використані кар'єрні та інші міркування. У синергетичній термінології це відповідає створенню зони атрактора.

Шостим (найважливішим) етап – постановка суб'єкта перед самостійним вибором, результатом якого і є акт саморегуляції, самовдосконалення, що полягає в одномоментній лавиноподібній зміні системи цінностей і пов'язаних з ними мотивів, появі нових цінностей, зміні старих пріоритетів. У синергетичній термінології це відповідає наближенню до точки біфуркації, але вибір рішення все одно залишається за суб'єктом. Рішення суб'єкт приймає самостійно, і те, наскільки самостійно він робить

свій вибір, наскільки усвідомлено він приймає нові цінності, залежить стійкість прийнятих ним принципів.

Сьомий етап спрямований на подальший педагогічний супровід процесу за допомогою моніторингу. Проведення моніторингу особливо важливе у зв'язку з динамікою суспільно-політичного життя. У процесі моніторингу аналізується зміни в законодавстві, технології, реакції ЗМІ, культурних програмах. Поряд із зовнішніми факторами аналізується також поведінка суб'єктів деонтологічного виховання. Особлива увага приділяється виявленню негативних факторів: внутрішнього розладу, професійної деформації. Зазначено, що в основу концепції синергетики покладено правило ненав'язування зверху керівних впливів. Замість цього пропонується додавання помірних і об'єктивних впливів із урахуванням внутрішньої динаміки об'єкта виховання. Система заохочень і покарань розробляється із урахуванням фрактального характеру поведінки суб'єктів виховання. Тут особливу роль відіграють міжособистісної комунікації, в процесі яких формується і розвивається колективний суб'єкт деонтологічної діяльності. Таким чином, синергетика формує особливий підхід до проектування освітньої діяльності у сфері освіти, який відображається в запропонованій моделі (рис. 1.)

Визначено рівні деонтологічної компетентності як професійно значущої цінності у студентів ВНЗ, де готують майбутніх фахівців із організації захисту інформації: критичний, достатній та високий.

Акцентовано увагу на сутності і змісті організаційно-методичної системи формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом, яка представлена у вигляді цільового, теоретичного, змістовно-процесуального та результативно-корегуючого блоків (див. рис. 1).

У висновках до четвертого розділу наголошується на тому, що організаційно-методична система формування деонтологічної компетентності фахівців із захисту інформації з обмеженим доступом базується на адекватному виборі дидактичного забезпечення й педагогічних умов. Важливою особливістю педагогічного супроводу поетапного формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації є забезпечення глибокого усвідомлення ними норм професійної етики та моральних імперативів як професійної цінності. Іншою особливістю такого супроводу є стимулювання розвитку системи знань, що відображають змістову сутність інтелектуальних, світоглядних та моральних цінностей; спроможність прогнозувати та конструювати процес професійної діяльності з урахуванням її специфіки.

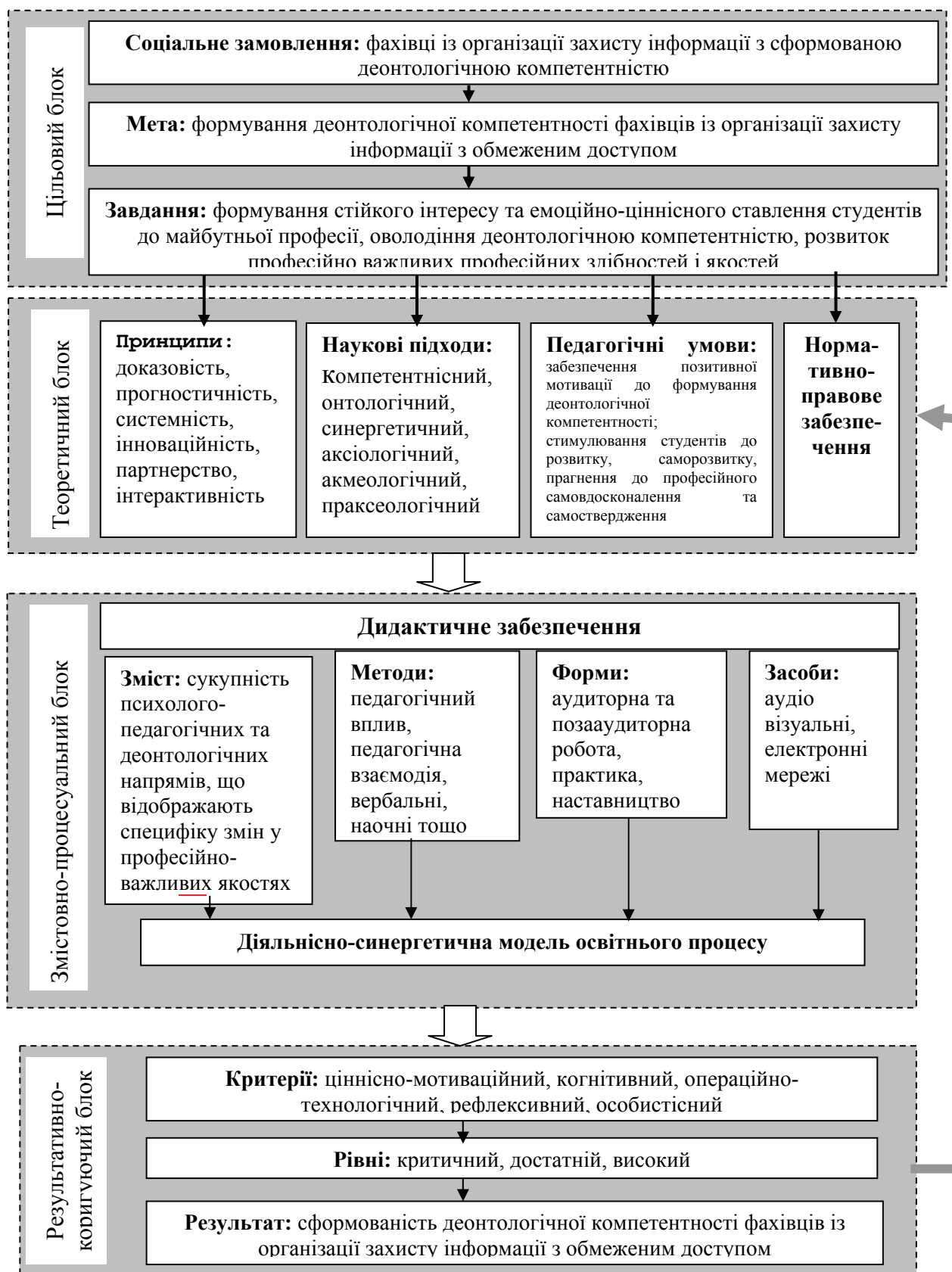

Рис. 1. Організаційно-методична система формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом

У п'ятому розділі – «Експериментальна перевірка організаційно-методичної системи формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом» – розкрито процес експериментальної роботи, наведено результати аналізу наявної деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом; розглянуто критерії, показники та рівні формування деонтологічної компетентності у студентів ВНЗ; здійснено статистичну обробку результатів дослідження, узагальнено отримані результати.

Дослідно-експериментальною роботою охоплено 677 респондентів (студентів, викладачів та експертів, кількість осіб, які входили до експериментальної групи (ЕГ) – 97 осіб, контрольної групи (КГ) – 90 осіб) – представників Національної академії Служби безпеки України, Університету «КРОК», Міжрегіональної академії управління персоналом, Державного університету телекомунікацій, Інституту інформаційно-діагностичних систем та комп'ютерних і інформаційних технологій Національного авіаційного університету, а також Інституту спеціального зв'язку та захисту інформації Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут».

У процесі дослідження перевірявся рівень деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом, розроблялися методи формування їхньої деонтологічної компетентності. Попередні результати обговорювалися на спеціальних нарадах учасників експериментальної роботи. Це уможливило управління дослідженням, одержанням об'єктивних результатів, що ретельно оброблялися за допомогою методів математичної статистики, кількісного та якісного аналізу, узагальнення. На їх основі розроблялися відповідні рекомендації, які публікувалися у вигляді науково-методичних статей.

Як показники деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом визначено:

- сформованість цінностей, смислів і мотивів для опанування та реалізації фахівцями професійної компетентності на принципах деонтології (відповідальність, сумлінність, патріотизм, честь);

- знання норм і правил професійної діяльності, коректної поведінки у професійній реалізації (обізнаність з інформаційними загрозами та способами їх усунення, виправданий ризик тощо);

- уміння, навички і здібності, які характеризують деонтологічну компетентність студента (почуття морального обов'язку, вимогливість до себе і людей, високий рівень розвитку власної волі);

- здатність оцінювати та коригувати процес міжособистісної професійної взаємодії (вміння розбиратися в людях, вислуховувати, переконувати);

- якості й характеристики студента, що впливають на успішну професійну діяльність (прагнення до самовдосконалення, особистісні психофізичні якості).

Педагогічний експеримент проводився в кілька етапів.

На *констатувальному етапі* педагогічного експерименту визначено критерії і рівні сформованості деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом, уточнено і деталізовано методику діагностики рівнів сформованості деонтологічної компетентності у студентів ВНЗ, у яких готують фахівців із організації захисту інформації.

За результатами досліджень встановлено, що до неперервної професійної освіти й регулярного підвищення свого деонтологічного рівня серед студентів третього курсу, які навчаються за спеціальністю 6.160103 «Організація захисту інформації з обмеженим доступом», готові лише 49,1% осіб, серед тих, хто навчається за спеціальністю 6.170102 «Системи технічного захисту інформації» 52,8% осіб. На четвертому – п'ятому курсах цей показник збільшується відповідно до 52 та 65 %. Аналогічна ситуація, як засвідчує аналіз наукової літератури, спостерігається і серед майбутніх фахівців інших галузей. Причинами цього явища науковці вважають невизначеність перспектив професійної зайнятості та недоліки організації освітнього процесу.

Крім того, низьку компетентність викладачів як причину, що гальмує процес формування деонтологічної компетентності майбутніх фахівців, відзначають 49,7 – 52,0 % опитаних фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом. Такі показники спонукають звернути особливу увагу на підвищення педагогічної майстерності викладачів, рівня їх компетентності і якості викладання.

Експериментальна робота на *формульовальному етапі* полягала у реалізації розробленої організаційно-методичної системи в експериментальних групах.

Деонтологічна компетентність формується як в процесі аудиторної, так і позааудиторної діяльності. Акцентування уваги в дисертації на освітній діяльності, насамперед, означає використання потенціалу навчальних дисциплін, передбачених навчальним планом професійної підготовки фахівців із організації захисту інформації.

У процесі експериментальної роботи використано засоби, що орієнтують виховну функцію на сприйняття морального та професійного обов'язку як цінності, наприклад:

- оновлення змісту матеріалами, що забезпечують сприйняття морального та професійного обов'язку як цінності;

- актуалізацію зв'язку теорії з практикою організації захисту інформації з обмеженим доступом;

- збагачення тематики питаннями і аналізом ситуацій, які дають змогу виявити деонтологічні цінності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом.

У ході експерименту проведені нульовий, проміжний і підсумковий зрізи рівня деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації.

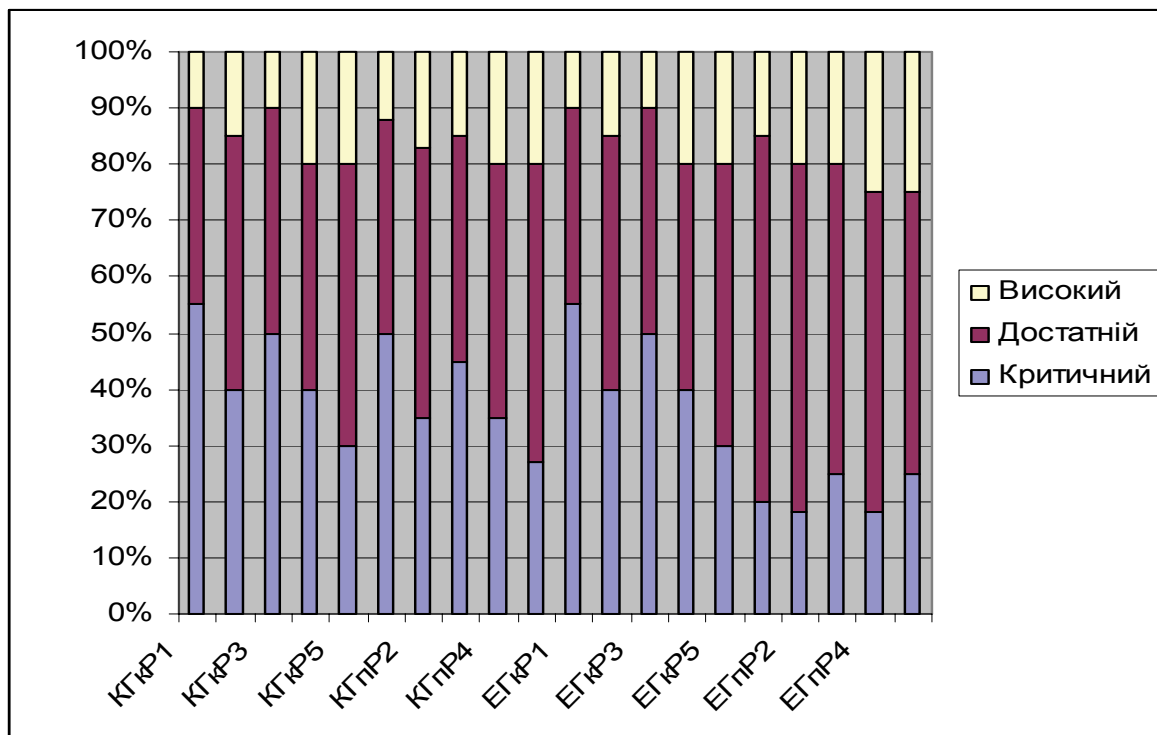

Рис. 2. Результати експерименту з формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом

На рис. 2 наведено результати експерименту за п'ятьма критеріями «ціннісно-мотиваційним» (P1), «когнітивним» (P2), «операційно-технологічним» (P3), «рефлексивним» (P4) та «особистісним» (P5), для однієї з пари КГ і ЕГ на стадіях констатуючого (*к*) та підсумкового (*п*) зрізів.

Результати розрахунків за *t*-критерієм Стюдента продемонстрували наявність суттєвих змін в експериментальних групах на стадії реалізації моделі деонтологічної підготовки фахівців із організації захисту інформації, з ймовірністю 0,95.

У висновках до п'ятого розділу зазначено, що результати, отримані в процесі педагогічного експерименту, вказують на тенденцію до покращання показників сформованості деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом і свідчать про їх достовірність.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні здійснено теоретичне узагальнення й запропоноване нове розв'язання наукової проблеми, що полягає в обґрунтуванні теоретичних і методичних основ формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим

доступом, проектуванні діяльнісно-синергетичної моделі та організаційно-методичної системи формування деонтологічної компетентності таких фахівців і її експериментальній перевірці.

Отримані результати підтвердили правомірність вихідних положень, покладених в основу дослідження, а реалізація мети й завдань дали змогу сформулювати такі висновки й рекомендації щодо наукового та практичного використання одержаних результатів:

1. Ретроспективний аналіз наукових публікацій, нормативно-правової бази, вітчизняних і зарубіжних стандартів освіти показав, що рівень розробленості концептуальних, теоретичних та методичних основ формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом є недостатнім. Це не сприяє кадровому забезпеченню інформаційної безпеки й захисту інформації у складних умовах сьогодення. Водночас, для розв'язання складних проблем у сучасній педагогіці активно розвиваються нові напрями системних досліджень, зокрема таких, які базуються на постнекласичній онтології та синергетиці. З огляду на нерозв'язаність й значущість проблеми формування деонтологічної компетентності фахівців у вказаній сфері пропонується застосування онтологічного та синергетичного підходів у їх діалектичному зв'язку. У сукупності із компетентнісним підходом це дає змогу вдосконалити процес підготовки фахівців, здатних протистояти викликам сьогодення у сфері інформаційної безпеки та організації захисту інформації з обмеженим доступом.

2. На підставі термінологічного аналізу й операціоналізації понять удосконалено понятійно-термінологічну базу дослідження, конкретизовано поняття «деонтологічна компетентність фахівця із організації захисту інформації з обмеженим доступом», уточнено поняття «організація захисту інформації з обмеженим доступом», запропоновані педагогічні тлумачення базових термінів постнекласичної онтології (концепти, класи, слоти, фасети) й синергетики (відкритість, нерівноважність, нелінійність, дисипативність, нострактори), які значно збагачують змістове наповнення і розширюють дефінітивний апарат компетентнісного підходу в освіті. Окремо розглянуто сутність і роль дисипативності та атракторів у педагогічному процесі. Доведено, що в педагогіці атрактори створюються під час освітньої діяльності з метою надання майбутньому фахівцеві певних орієнтирів на шляху його саморозвитку й самовдосконалення.

3. На основі компетентнісного підходу розроблено методологію дослідження проблеми формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом, яка базується на ідеях, по-перше, постнекласичної онтології, що має максимально повно віддзеркалювати професійний світ фахівця, і, по-друге, на положеннях синергетики, які адекватно відображають процеси самоорганізації й самовдосконалення фахівця із організації захисту інформації з обмеженим доступом.

Онтологія (в постнекласичному розумінні) створює умови для отримання цілісного уявлення про мотиви і цінності в складному світі професійної діяльності у сфері інформаційної безпеки, дає змогу класифікувати деонтологічні сутності, їх внутрішні й зовнішні зв'язки, сприяє формуванню свідомого сприйняття професійного, громадянського та морального обов'язку, відповідальності, патріотизму, майстерності у специфічному професійному світові.

Синергетика розкриває шляхи і механізми самоорганізації, самовдосконалення, саморегулювання в процесі формування деонтологічної компетентності фахівця. Доведено, що актуалізація процесів саморегуляції й самовдосконалення у свідомості майбутнього фахівця потребує певних педагогічних впливів і базується на педагогічній взаємодії. Запропоновано механізми актуалізації й підтримки цього процесу, які передбачають аналіз дисипативності, створення ситуації нерівноваги, формування зони атракторів, якими виступають мотиви, зразки й ідеали деонтологічної поведінки.

4. Визначено концептуальні основи формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом, до яких віднесено використання тісного, діяльнісного, аксіологічного, особистісно-орієнтованого, онтологічного, синергетичного підходів та принципів професійної спрямованості: доказовості, прогностичності, системності, інноваційності, партнерства, інтерактивності, оптимізації освітнього процесу.

Досліджено теоретичні концепції та підходи до професійно-педагогічної деонтологічної підготовки фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом і виявлено тенденції до формування деонтологічної компетентності студентів із виділенням філософського (у теоретичному плані – обґрунтування сутності деонтологічної компетентності, в практичному – дослідження потреб, мети, мотивів, предмета, засобів, результату сформованості деонтологічної компетентності) та власне педагогічного (підготовка фахівця, здатного до сприйняття й здійснення власної життєдіяльності в складному, нестабільному й відкритому до зовнішніх впливів професійному світі) аспектів. Ефективність професійної підготовки фахівців досягається синергізмом виховної взаємодії викладача та студентів з метою створення умов для саморозвитку та самовиховання особистості, максимально повного освоєння нею матеріальних і духовних цінностей, культури суспільного буття.

5. Теоретичними основами деонтологічної підготовки фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом є з'ясування мети, завдань, змісту та принципів такої підготовки. Доведено, що в сучасних умовах її метою має бути оволодіння майбутніми фахівцями теоретичними основами, напрямками, ефективними методиками, технологіями і засобами професійної діяльності відповідно до принципів деонтології, а головними

завданнями – формування деонтологічної компетентності фахівця із організації захисту інформації з обмеженим доступом.

6. Ефективність формування деонтологічної компетентності фахівців з організації захисту інформації з обмеженим доступом визначається пріоритетним застосуванням інноваційних підходів до навчання (компетентісного, діяльнісного, аксіологічного, особистісно-орієнтованого, онтологічного), оновлених дидактичних принципів (орієнтування навчання на кінцевий результат; діяльності в навчанні; зосередженості на практичній діяльності; індивідуалізації; гуманності; опори на реальний досвід; предметності; свідомості, активності та самостійності суб'єктів учіння; комунікативної та суб'єкт-суб'єктної взаємодії; комплексного використання методів педагогічного контролю; домінування в освітньому процесі самостійної роботи, практичних завдань та експериментальних досліджень), активних та інтерактивних форм й методів навчання і впливу.

7. Науково обґрунтовано структуру деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом, до якої включено мотиваційну, когнітивну, операційно-технологічну, рефлексивну й особистісну складові.

Охарактеризовано педагогічні умови формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом: забезпечення позитивної мотивації студентів до формування деонтологічної компетентності, особистісних та професійних якостей; удосконалення спеціальної підготовки викладачів у сфері індивідуальної та групової деонтологічної підготовки; моделювання освітнього процесу на основі тренінгів, деонтологічного змісту, партнерських, толерантних, емпатійних взаємин, творчої активності студентів; розробка і реалізація програми позааудиторних заходів, щодо реалізації деонтологічної підготовки студентів; стимулювання їх до розвитку, саморозвитку, прагнення до професійного самовдосконалення та самоствердження.

8. Дістала подальшого розвитку діяльнісно-синергетична модель формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом, яка базується на ідеях самоорганізації, самовдосконалення особистості, відкритості, нерівноваженості та нелінійності педагогічного процесу. Модель представлена у вигляді етапів, які мають бути реалізовані в процесі формування деонтологічної компетентності фахівців. Головними з них є визначення дисипативності об'єкта впливу, створення зони атракторів у межах визначених педагогічних умов та акт самостійного сприйняття деонтологічних цінностей об'єктом синергетичного впливу. Деонтологічна й професійна спрямованість моделі забезпечується адекватним вибором атракторів.

9. Сформованість деонтологічної компетентності фахівців оцінювалася за трьома рівнями: критичним, достатнім, високим, та за критеріями сформованості: ціннісно-мотиваційним, когнітивним,

операційно-технологічним, рефлексивним, особистісним. Ціннісно-мотиваційний критерій слугує для оцінювання сформованості цінностей, смислів і мотивів, покладених в основу опанування й реалізації студентами деонтологічної компетентності. Під когнітивним критерієм мається на увазі володіння студентом сукупністю знань, необхідних для продуктивної міжособистісної взаємодії, коректної поведінки в процесі професійної реалізації. Операційно-технологічний критерій дає змогу визначити наявність і рівень сформованості у студентів умінь, навичок і здібностей, які характеризують деонтологічну компетентність. Рефлексивний критерій забезпечує оцінювання та коригування процесу міжособистісної взаємодії під час професійного спілкування. Особистісний критерій є підставою для оцінювання якостей і характеристик студентів, що безпосередньо впливають на професійне спілкування та його підґрунтя.

10. Ефективність організаційно-методичної системи формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом, яка складається з цільового, теоретичного, змістовно-процесуального й результативно-коригуючого блоків, інтегрує ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційно-технологічний, рефлексивний й особистісний компоненти. Експериментально перевірено й визначено, що ця система може бути використана як стандарт для підготовки фахівців інших спеціальностей за умови зміни змістового наповнення відповідно до фаху.

В основу системи покладено діяльнісно-синергетичну модель формування деонтологічної компетентності на засадах самовдосконалення й самоорганізації, а також педагогічні умови і дидактичне забезпечення її реалізації. Завданням системи є формування стійкого інтересу та емоційно-ціннісного ставлення студентів до майбутньої професії, оволодіння деонтологічною компетентністю, розвиток професійних здібностей і якостей. Зовнішніми факторами щодо системи є нормативно-правове забезпечення і теоретичні здобутки компетентнісного підходу, синергетики й онтології.

11. У процесі формувального експерименту встановлено якісні та кількісні зміни в комплексі особистісних ставлень майбутніх фахівців до деонтологічних цінностей професії, у ставленні до професійного зростання й саморозвитку. Під час педагогічного експерименту виявлено позитивну динаміку інтегрального показника деонтологічної компетентності, який у середньому підвищився на 13,8%. При цьому кількість студентів з критичним рівнем показника зменшилася на 46%, а з достатнім рівнем зросла майже вдвічі. Вірогідність отриманих результатів підтверджена за допомогою *t*-критерію Стьюдента.

Результати дослідження засвідчують позитивну динаміку показників сформованості деонтологічної компетентності у студентів експериментальних груп під впливом запропонованих експериментальних нововведень.

12. Визначено особливості дидактичного забезпечення формування

деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом, дидактичний зміст, методи та форми навчання. Як зміст навчання розглядається сукупність психолого-педагогічних та деонтологічних напрямів, що відображають специфіку змін професійно важливих якостей майбутніх фахівців, як методи – педагогічна взаємодія, педагогічний вплив, вербальні, наочні та практичні методи. Оригінальною є пропозиція використовувати професійно близькі фахівцям сучасні засоби інформаційно-комунікаційної взаємодії: блоги, електронні журнали, презентації тощо. Як дидактичні форми навчання застосовувалися аудиторна та позааудиторна робота, практика, кураторство, наставництво.

Пріоритетними для формування деонтологічної компетентності студентів є: індивідуальна і групова форми організації їх освітньої діяльності, їх самостійна та науково-дослідна робота; засоби навчання, які мають професійну спрямованість і стимулюють усі види діяльності студентів, у тому числі і рефлексивну.

13. Розроблено та впроваджено в освітній процес вищих навчальних закладів навчально-методичне забезпечення для підвищення ефективності процесу формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом (підручники, навчальні посібники та курси лекцій для студентів і викладачів вищих навчальних закладів, методичні рекомендації, електронні комплекси навчально-методичного забезпечення для студентів і викладачів та ін.).

14. Результати дослідження дають підстави запропонувати практичні рекомендації на таких рівнях:

– *організаційно-методичному*: рекомендувати вищим навчальним закладам України, які здійснюють підготовку фахівців за напрямом «Організація захисту інформації з обмеженим доступом», «Інформаційна безпека» та «Інформаційні технології», провести якісний аналіз змісту освітнього процесу щодо застосування в ньому запропонованих науково-теоретичних засад та організаційно-методичної системи у формуванні деонтологічної компетентності фахівців у сфері інформаційної безпеки;

– *організаційно-адміністративному*: розробити разом з відповідними державними установами програму підвищення кваліфікації фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом і порядок отримання сертифікату, який надає право фахівцеві на подальшу професійну діяльність, як це здійснюється у світовій практиці відповідно до міжнародних стандартів;

– *практичному*: рекомендувати вищим навчальним закладам під час розробки нормативних, методичних документів і планів особливу увагу звертати на підвищення рівня деонтологічної компетентності фахівців.

Дисертаційне дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. Перспективними визначаються дослідження деонтологічної підготовки фахівців державних і недержавних структур у сфері

інформаційної безпеки в умовах зростання інформаційних загроз в Україні і світі, пошук ефективних форм виховної роботи з такими фахівцями (в тому числі майбутніми співробітниками правоохоронних органів), а також обґрунтування змісту їхньої підготовки за різними профілями на рівні стандартів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ НАУКОВИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

1. Артемов В. Ю. Теоретико-концептуальні засади формування деонтологічної компетенції фахівців у системі вищої освіти : моногр. / В. Ю. Артемов – К. : Наук.-вид. центр Національного авіаційного університету: ПВП «Задруга», 2015. – 298 с.

2. Артемов В. Ю. Організація захисту інформації з обмеженим доступом: підруч. / В. Ю. Артемов, кол. автор., за заг. ред. Є. Д. Скулиша – К.: Вид-во: НА СБ України, 2011.– 378 с. – (Гриф «Затверджено МОН України», лист № 1/11-751 від 28.01.2011).

3. Артемов В. Ю. Забезпечення інформаційної безпеки в країнах НАТО і ЄС: навч. посіб. / В. С. Сідак, В. Ю. Артемов. – К.:КНТ, 2007. – 160 с. – (Гриф «Рекомендовано МОН України», лист 1.4/ 17-Г-714 від 08.05.2007).

4. Артемов В. Ю. Особистісно-орієнтований підхід та модель світу інформаційного аналітика / В. Ю. Артемов // Педагогічний процес. – 2008. – № 2. – С. 15–22.

5. Артемов В. Ю. Історико-педагогічна сутність феномену деонтологічної компетенції / В. Ю. Артемов // Неперервна освіта: теорія і практика . – 2008. – Вип. 2. – С. 133–145.

6. Артемов В. Ю. Вдосконалення системи підготовки фахівців у сфері захисту інформації з обмеженим доступом: тісний підхід / В. Ю. Артемов // Зб. наук. праць Військового інституту КНУ ім. Т. Шевченка. – 2009. – Вип. № 24. – С. 83–87.

7. Артемов В. Ю. Іноземний досвід підготовки фахівців із захисту інформації з обмеженим доступом: компетентнісний підхід / В. Ю. Артемов // Педагогіка і психологія. – 2010. – № 1(66)10 – С. 130–134.

8. Артемов В. Ю. Періодизація процесів становлення й розвитку системи захисту інформації з обмеженим доступом в Україні / В. Ю. Артемов // Зб. наук. праць Військового інституту КНУ ім. Т. Шевченка. – 2010. – Вип. № 26. – С. 45–50.

9. Артемов В. Ю. Актуальні проблеми створення онтології предметної галузі і професійного середовища в системі вищої професійної освіти / В. Ю. Артемов // Науковий вісник Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка. – 2010. – Вип. 1(3) – С. 31–35.

10. Артемов В. Ю. Становлення та розвиток системи захисту інформації в умовах формування тоталітарної системи в СРСР / В. Ю. Артемов, Н. І. Литвиненко // Зб. наук. праць Військового інституту КНУ ім. Т. Шевченка. – 2010. – Вип. № 28. – С. 135–140.

11. Артемов В. Ю. Про співвідношення професійної готовності й професійної компетентності / В. Ю. Артемов, В. К. Майборода // Наука і освіта. Науково-педагогічний журнал Південного наукового центру АПН України – 2010. – Вип. № 9. – С. 153–154.

12. Артемов В. Ю. Проблеми формування професійно-комунікативної компетенції співробітників правоохоронних органів / В. Ю. Артемов, В. К. Майборода // Вища освіта України: темат. вип. № 1. – Дод. 1: теорет. та наук.-метод. часопис. «Наука і вища освіта: проблеми взаємодії та інтеграції». – К., 2011. – С. 215–221.

13. Артемов В. Ю. Проблеми деонтологічної підготовки у системі вищої професійної освіти / В. Ю. Артемов, В. К. Майборода // Вища освіта України: теорет. та наук.-метод. часопис. – К., 2012. – № 3(46). –Т.1: Темат. вип. «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології». С. 138–143.

14. Артемов В. Ю. Підготовка кадрів іноземних правоохоронних органів та спеціальних служб / В. Ю. Артемов, Н. І. Литвиненко // Зб. наук. праць Військового інституту КНУ ім. Т. Шевченка. – 2012. – Вип. № 35. – С. 207–211.

15. Артемов В. Ю. Деонтологічна складова компетентності співробітників силових структур і правоохоронних органів / В. Ю. Артемов // Вища освіта України: теорет. та наук.-метод. Часопис. – Київ, 2013. – № 2. – Дод. 1 : Темат. вип.: «Наука і вища освіта». – С. 104–110.

16. Артемов В. Ю. Аналіз зв'язку між деонтологією та ціннісними спрямуваннями аксіології / В. Ю. Артемов // Вища освіта України: теорет. та наук.-метод. часопис. – Київ, 2013. – № 3. – Дод. 1, Т.2: Темат. вип. «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології». – С. 254–256.

17. Артемов В. Ю. Визначення сутності і змісту деонтологічної складової компетентнісного навчання / В. Ю. Артемов, Н. І. Литвиненко // Зб. наук. праць Військового інституту КНУ ім. Т. Шевченка. – 2013. – Вип. № 5. – С. 109–114.

18. Артемов В. Ю. Сутність і зміст деонтологічної складової компетентнісного підходу в системі вищої освіти / В. К. Майборода, В. Ю. Артемов // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. – К., 2013 – Вип. 1.42 (95) – Серія «Педагогічні науки» – С.144–148.

19. Артемов В. Ю. Синергетичні основи підготовки співробітників правоохоронних органів / В. Ю. Артемов // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. праць – 2014. – Вип. № 36 (89). – С. 77–84.

20. Артемов В. Ю. Особливості виявлення методологічних основ системно-онтологічного аналізу компетентнісного підходу в навчанні / В. Ю. Артемов, Н. І. Литвиненко // Зб. наук. праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – К.: ВІКНУ, 2014. – Вип. 46. – С. 240–244.

21. Артемов В. Ю. Деонтологічна складова компетентнісного навчання у специфічних умовах вищих військових навчальних закладів / В. Ю. Артемов // Зб. наук. праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – К.: ВІКНУ, 2014. – Вип. № 47. – С. 173–179.

22. Артемов В. Ю. Теоретичні основи формування змісту деонтологічної компетенції фахівця в системі професійного навчання / В. Ю. Артемов // Зб. наук. праць «Військова освіта» Національного університету оборони України ім. І. Черняхівського. – К.: Вид. НУОУ, 2014. – Вип. № 2 (30). – С. 3–9.

23. Артемов В. Ю. Методологічні засади конструювання процесу деонтологічної підготовки в системі вищої освіти / В. К. Майборода, В. Ю. Артемов // Проблеми освіти. – К., 2014. – Вип. 79. – С. 21–23.

24. Артемов В. Ю. Особливості побудови онтології предметної галузі і професійного середовища в системі вищої професійної освіти / В. Ю. Артемов // Біоресурси і природокористування. – 2014. – Т. 6 – № 1–2. – С. 155–162.

25. Артемов В. Ю. Синергетическая природа подготовки сотрудников правоохранительных органов в системе высшего профессионального образования / В. Ю. Артемов // Молодой ученый. – 2014. – №8. – С. 766–769.

26. Артемов В. Ю. Деонтологическая педагогика как новое самостоятельное направление в профессиональном обучении / В. Ю. Артемов // Альманах современной науки и образования. – Тамбов: Грамота, 2014. – № 9 (87). – С. 13–15.

27. Артемов В. Ю. Онтология компетентностного подхода в системе высшего профессионального образования / В. Ю. Артемов // Univerum: Psychology and education (Психология и образование): научный журнал. – 2014. – № 12(11). – С. 2–10.

28. Artemov V. Synergistic nature of competency-based training in the higher education system / V. Artemov // Young Scientist USA., – 2015. – Vol. 2. – С. 56–60.

Опубліковані праці апробаційного характеру

29. Артемов В. Ю. Впровадження в Україні міжнародних стандартів управління інформаційною безпекою / В. Ю. Артемов // «Форми та методи забезпечення інформаційної безпеки держави»: зб. матеріалів міжнар. науков.-практич. конф. (Київ, 13 берез. 2008 р.). – К.: Вид-во НА СБ України, 2008. – С. 19–24.

30. Артемов В. Ю. Захист інформації НАТО з обмеженим доступом з огляду на світові терористичні загрози / В. Ю. Артемов // «Державна політика у сфері запобігання тероризму: міжнародний досвід і його актуальність для України»: матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 31 жовт. 2008 р.). – К.: Вид-во НА СБ України, 2008. – С. 6–8.

31. Артемов В. Ю. Впровадження в Україні міжнародних стандартів забезпечення безпеки підприємств ISO/IEC 17799:2007 / В. Ю. Артемов // «Сучасні проблеми захисту інформації з обмеженим доступом» матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 20–21 листоп. 2008 р.) – К.: Вид-во ДУІКТ, 2008. – С. 107–110.

32. Артемов В. Ю. Організаційні аспекти побудови політики безпеки банківських об'єктів / В. Ю. Артемов, С. В. Кондакова // «Актуальні проблеми забезпечення інформаційної безпеки держави»: зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 20 берез. 2009 р.). – К.: Вид-во НА СБ України, 2009. – С. 185–187.

33. Артемов В. Ю. Деонтологічна складова професійної підготовки фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом / В. Ю. Артемов // «Інформаційна безпека–2009»: матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 26–27 берез. 2009 р.). – К.: Вид-во ДУІКТ, 2009. – С. 312–316.

34. Артемов В. Ю. Іноземний досвід в сфері підготовки фахівців, які працюють у сфері інформаційної безпеки / В. Ю. Артемов // «Правове регулювання вищої освіти України: сучасний стан та перспективи розвитку»: зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 22 груд. 2009 р.). – К.: Вид-во Європейського Університету, 2009. – С. 52–56.

35. Артемов В. Ю. Особливості підготовки фахівців у галузі захисту інформації з обмеженим доступом в провідних країнах світу / В. Ю. Артемов // «Безперервна професійна освіта в контексті європейської інтеграції: теорія, досвід, прогноз» : методологіч. семін. НАПН України (Академія педагогічних наук України). – (Київ, 17 берез. 2010 р.). – С. 43–47.

36. Артемов В. Ю. Інноваційні і законодавчі проблеми захисту з обмеженим доступом в комп'ютерних мережах / В. Ю. Артемов // «Інновації у вищій освіті: проблеми та перспективи»: матеріали наук.-практ. конф. (м. Кременець, 21 трав. 2010 р.). – С. 21–24.

37. Артемов В. Ю. Проблема вилучення знань в процесі правоохоронної діяльності / В. Ю. Артемов // «Військова освіта та наука: сьогодення та майбутнє»: тези доп. VI міжнар. наук.-практич. конф. (Київ, 25–26 листоп. 2010 р.). – К.: Вид-во ВІКНУ ім. Т. Шевченка, 2010. – С. 142–143.

38. Артемов В. Ю. Інформаційне забезпечення оперативно-розшукової діяльності / В. Ю. Артемов // «Актуальні проблеми забезпечення інформаційної безпеки держави»: зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 22 берез. 2011 р.). – К.: Вид-во НА СБ України, 2011. – С. 171–175.

39. Артемов В. Ю. Проблема статусу дозволів в процесі проведення оперативно-розшукової діяльності // «Теоретичні та прикладні проблеми кримінального права»: матеріали II міжнар. науков.-практич. конф. (Луганськ, 19–20 квіт. 2012 р.). – С. 19–23.

40. Артемов В. Ю. Взаємозв'язок викладачів професійно орієнтованого вищого військового навчального закладу із офіцерами курсової ланки / В. Ю. Артемов // «Військова освіта та наука: сьогодення та майбутнє»: матеріали VIII міжнар. науков.-практич. конф. (Київ, 23 листоп. 2012 р.). – К.: Вид-во ВІКНУ ім. Т. Шевченка, 2012. – С. 186–187.

41. Артемов В. Ю. Методологічні засади конструювання процесу деонтологічної підготовки фахівців у системі вищої освіти / В. Ю. Артемов // «Військова освіта та наука: сьогодення та майбутнє»: тези доп. X Міжнар. науков.-практич. конф. (м. Київ, 21 листоп. 2014 р.) – К.: Вид-во ВІКНУ ім. Т. Шевченка, 2014. – С. 28–30.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

42. Артемов В. Ю. Основи менеджменту для інформаційних аналітиків : курс лекц. / В. Ю. Артемов – К.: Вид-во КНТ, 2007. – 278 с.

43. Артемов В. Ю. Нормативно-правовий довідник з охорони інформації в Україні : навч. метод. посіб. / [В. Ю. Артемов, О. С. Ленков, А. С. Пашков та ін.] – К.: Вид-во ДУІКТ, 2010. – Т. 1. – 272 с.

44. Артемов В. Ю. Нормативно-правовий довідник з охорони інформації в Україні: навч. метод. посіб. / [В. Ю. Артемов, О. С. Ленков, А. С. Пашков та ін.] – К.: Вид-во ДУІКТ, 2010. – Т. 2. – 352 с.

45. Артемов В. Ю. Нормативно-правовий довідник з охорони інформації в Україні: навч. метод. посіб. / [В. Ю. Артемов, О. С. Ленков, А. С. Пашков та ін.] – К.: Вид-во ДУІКТ, 2010. – Т. 3. – 320 с.

46. Артемов В. Ю. Нормативно-правовий довідник з охорони інформації в Україні: навч. метод. посіб. / [В. Ю. Артемов, О. С. Ленков, А. С. Пашков та ін.] – К.: Вид-во ДУІКТ, 2010. – Т. 4. – 130 с.

47. Артемов В. Ю. Порівняння організаційно-правових норм захисту інформації з обмеженим доступом : навч. метод. посіб. / В. Ю. Артемов – К.: Вид-во КНТ, 2007. – 172 с.

48. Артемов В. Ю. Становлення системи захисту інформації в Україні / В. Ю. Артемов, В. О. Хорошко // Захист інформації. – 2008. – Спеціальний випуск. – С. 9–14.

49. Артемов В. Ю. Впровадження міжнародних стандартів безпеки підприємств в Україні / В. Ю. Артемов // Вісник Академії праці і соціальних відносин ФПУ. – 2008. – № 3. – С. 100–105.

50. Артемов В. Ю. Управління інформаційною безпекою як сутнісна складова побудови інформаційного суспільства в Україні / В. Ю. Артемов // Вчені записки університету «КРОК». – 2008. – Т. 4. – С. 4–8.

51. Артемов В. Ю. Методологічні засади аналітико-синтетичної переробки інформації в СБ України / В. Ю. Артемов, О. О. Хмельницький // *Защита информации*. – 2009. – Вып. 16 : Сборник научных трудов НАУ. – С. 304–308.

52. Артемов В. Ю. Окремі аспекти впровадження міжнародних стандартів забезпечення інформаційної безпеки в спеціальних службах України / В. Ю. Артемов, В. О. Хорошко // *Захист інформації*. – 2009. – Вип. № 3. – С. 85–91.

53. Артемов В. Ю. Законодавче забезпечення охорони державної таємниці в умовах становлення національної державності / В. Ю. Артемов, А. С. Пашков // *Захист інформації*. – 2009. – Вип. № 2. – С. 29–44.

54. Артемов В. Ю. Правовий генезис системи охорони державної таємниці в СРСР / В. Ю. Артемов, А. С. Пашков // *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. – 2010. – № 2(4) – С. 78–82.

55. Артемов В. Ю. Аналіз символічних інформаційних потоків для визначення індивідуальних особливостей людини / В. Ю. Артемов, В. О. Хорошко // *Сучасна спеціальна техніка*. – 2011. – № 1(24) – С. 5–11.

АНОТАЦІЇ

Артемов В. Ю. Теоретичні та методичні основи формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, Київ, 2015.

У дисертації проаналізовано сучасний стан розробленості проблеми формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом, визначено основні тенденції та перспективні напрями дослідження.

Здійснено семантичний аналіз змісту деонтологічної складової ключових компетентностей фахівця із організації захисту інформації з обмеженим доступом та розширено понятійно-термінологічну базу дослідження.

Розроблено й обґрунтовано методіку дослідження проблеми формування деонтологічної компетентності таких фахівців, досліджено теоретико-методологічні засади формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом, виявлено особливості дидактичного забезпечення формування деонтологічної компетентності.

На основі дослідження розроблено організаційно-методичну систему формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту

інформації з обмеженим доступом, визначено принципи конструювання діяльнісно-синергетичної моделі формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом й розроблено таку модель, запропоновано та обґрунтовано педагогічні умови реалізації цієї моделі, експериментально перевірено ефективність запропонованої методики.

Обґрунтовано, що результати дослідження сприятимуть розвитку системно-синергетичного мислення, без якого неможливе продуктивне досягнення інновацій у сфері педагогічних технологій, створить передумови для подальшого розв'язання наукових проблем, окреслених системно-синергетичною педагогічною парадигмою.

Ключові слова: деонтологічна компетентність фахівця із організації захисту інформації з обмеженим доступом, інформація з обмеженим доступом, організація захисту інформації з обмеженим доступом, діяльнісно-синергетична модель, педагогічні умови, інновації, системно-синергетичне мислення, синергетика.

Артемов В. Ю. Теоретические и методические основы формирования деонтологической компетентности специалистов по организации защиты информации с ограниченным доступом. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Институт высшего образования Национальной академии педагогических наук Украины, Киев, 2015.

В диссертации проанализировано современное состояние проблемы формирования деонтологической компетентности специалистов по организации защиты информации с ограниченным доступом, определены основные тенденции и перспективные направления исследования.

Осуществлен историко-философский анализ понятия «деонтология», содержательный и дефинитивный анализ деонтологической компетентности специалиста по организации защиты информации с ограниченным доступом. Рассмотрено нормативно-правовое обеспечение формирования деонтологической компетентности.

Разработана и обоснована методология исследования проблемы формирования деонтологической компетентности специалистов по организации защиты информации с ограниченным доступом. Проанализирована семантика деонтологической составляющей ключевых компетентностей специалиста по защите информации с ограниченим доступом и сформирована понятийно-терминологическая база исследования. Выявлена онтологическая сущность феномена деонтологической

компетентности. Применен синергетический подход как методологическая основа формирования деонтологической компетентности.

Исследованы принципы формирования компетентного специалиста по организации защиты информации с ограниченным доступом в системе высших учебных заведений Украины. Определены педагогические условия формирования деонтологической компетентности специалистов. Разработаны теоретические основы конструирования модели формирования деонтологической компетентности.

На основе проведенных исследований разработана организационно-методическая система формирования деонтологической компетентности специалистов по организации защиты информации с ограниченным доступом, определены особенности дидактического обеспечения формирования упомянутой компетентности, разработана деятельностно-синергетическая модель формирования деонтологической компетентности специалистов по организации защиты информации с ограниченным доступом.

Разработаны и обоснованы принципы диагностирования результатов реализации системы деонтологической компетентности специалистов по организации защиты информации с ограниченным доступом. Проведено экспериментальное исследование сформированности деонтологической компетентности специалистов по организации защиты информации с ограниченным доступом, которое подтвердило положительную динамику показателей сформированности деонтологической компетентности у студентов экспериментальных групп под влиянием предложенных экспериментальных нововведений.

На основании результатов исследования предложены практические рекомендации на организационно-методическом и организационно-административном уровнях. Эти результаты также будут способствовать развитию системно-синергетического мышления, без которого невозможно продуктивное постижение инноваций в сфере педагогических технологий, создадут предпосылки для дальнейшего решения научных проблем, поставленных системно-синергетической педагогической парадигмой.

Ключевые слова: деонтологическая компетентность специалиста по организации защиты информации с ограниченным доступом, информация с ограниченным доступом, организация защиты информации с ограниченным доступом, деятельностно-синергетическая модель, педагогические условия, инновации, системно-синергетическое мышление, синергетика.

Artemov V. Y. Theoretical and methodical bases of deontological formation of ethical competence of specialists in the organization of protection of information with restricted access. – Manuscript.

Thesis for Doctor's Degree of Pedagogical sciences by Specialty 13.00.04 – Theory and Methodology of Professional Education. – Institute of Higher

Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, 2015.

Current state of elaboration of the problem of forming of deontological competence of specialists on the organization of protection of information with restricted access have been analyzed, the major trends and future directions of research problem have been identified.

Semantic analysis of the content of deontological component of the core competencies of a specialist in the organization of protection of information with restricted access have been implemented, the conceptual and terminological basis of the study have been formed.

The research methodology problem of forming the deontological competence of specialists on the organization of protection of information with limited access have been developed and justified, deals with theoretical and methodological bases of forming of deontological competence of specialists in the organization of protection of information with restricted access, the peculiarities of didactic ensure the formation of ethical competence of specialists in the organization of protection of information with restricted access.

The studies of organizational and methodical system of formation of deontology competence of specialists in the organization of protection of information with limited access have been developed, principles for the design and the active-synergetic model of the formation of ethical competence of specialists in the organization of protection of information with limited access have been defined, that are proposed and justified pedagogical conditions of realization of this model is experimentally verified the effectiveness of the proposed method.

The results of the study contribute to the development of system-synergetic thinking, which is essential to comprehension of productive innovation in the field of educational technology, provide a background for further scientific solutions of the problems posed by systemic-synergetic pedagogical paradigm.

Key words: deontological competence of the specialist on the classified data security, organization of classified data security, activity-synergetic model, pedagogical conditions, innovations, synergetics.

Підписано до друку 09. 10. 2015 р.
Формат 60x84/32. Папір офсетний №1.
Гарнітура Times New Roman.
Наклад 100. Зам. 143.

Друк: СПД „Сидоренко О.Я.”
Свідоцтво В02 № 258 920 від 24.12.2001 р.
01103, Україна, м. Київ, вул. Вишняківська 7-б, оф. 448.